

Hans Brans

U bent mijn vader

Een korte plattelandskomedie in drie gedeelten

'U bent mijn vader'

speelt zich af in een kerk. Bij voorkeur in een echte kerk, maar anders op een toneel dat een kerkruimte suggereert. De dominee kan eventueel vervangen worden door een pastoor. Het stuk speelt zich af in de jaren zestig van de twintigste eeuw. De achtergrond van het stuk is het platteland en hoe dat in de loop der jaren sterk veranderd is. Hier is dat het Friese platteland, maar (plaats)namen kunnen naar believen worden aangepast.

Tijdens een doopplechtigheid met de voorname familie Gerlsma wijst een onbekende vrouw Willem Gerlsma aan als haar vader. Als hij het niet is, wie dan wel? Terwijl de kosteres de mensen door de tijd loodst, gaat haar dochter op zoek naar de ware vader. Er is, behalve een doop, een begrafenis, een bijna mislukt huwelijk en een verkeerd begrepen gedicht voor nodig om toch nog tot een soort 'happy end' te komen.

'U bent mijn vader' geeft een liefdevol portret met een knipoog van een voorbij platteland, waarin iedereen zijn plek had, maar sommigen niet.

Met dank aan Willem Abma,
schrijver van het gedicht 'Ode aan de koe'.

Niet vermenigvuldigen of voeren zonder schriftelijke toestemming vooraf van de rechthebbende.

© Hans Brans
Weidum, 2014
hans.brans@planet.nl

De Toneelcentrale / Uitgeverij Jongeneel, Gouda
Auteursrechtenbureau Bredero, Krommenie.

v2

Personages

Akke	<i>ong. 46 jaar</i>
Ds Pereboom, <i>dominee</i>	<i>ong. 48 jaar</i>
Ant Annema, <i>kosteres en de moeder van Sjoukje</i>	<i>tussen 40 en 60</i>
Sjoukje Annema, <i>vrouw van Geart</i>	<i>ong. 29 jaar</i>
Geart Gerlsma, <i>man van Sjoukje</i>	<i>ong. 36 jaar</i>
Willem Gerlsma, <i>vader van Geart</i>	<i>over de 70</i>
Froukje Gerlsma-Rinia, <i>moeder van Geart</i>	<i>begin 60 jaar</i>
Gerben Gerlsma, <i>broer van Willem</i>	<i>ong. 59 jaar</i>
Wimpy Boonstra, <i>een neef van Willem en Gerben</i>	<i>ong. 40 jaar</i>
<i>Kees, man van Ant Annema</i>	<i>(event. de zelfde speler die ook Willem Gerlsma speelt)</i>

U BENT MIJN VADER!

1.

(Ant Annema, de kosteres, zet de spullen klaar voor de doop, verwelkomt de toeschouwers als kerkgangers, wijst ze hun plaats en deelt liedteksten uit. Akke, een wat verwilderde vrouw in een oude regenjas, loopt tussen de mensen door achter Akke langs en neemt dan plaats op een van de stoelen die gereserveerd zijn voor de familie, bij de doopfont. De dominee komt in tenue vanuit de ingang naar voren. Akke maant met een belletje of een kuchje tot stilte.)

DOMINEE

Beminde gelovigen en andere aanwezigen. Wij zijn hier vandaag bijeen om een nieuw leven te vieren. Zo dadelijk zal de doop plaats vinden van Willem Geart Gerlsma. Wilt u zo vriendelijk zijn om allen te gaan staan, zodra de familie binnenkomt? Dan beginnen we met Psalm 123 op pagina 456, op een berijming van, even zien, Annie MG Schmidt: "O ziet deez' dag nu stralend gaan beginnen, aan ginder goud gerande kimme."

(Hij loopt terug om de familie te halen.)

ANNEMA

Pardon, mevrouw, deze stoelen zijn gereserveerd voor de familie. Wilt u zo vriendelijk zijn om daar plaats te nemen.

AKKE

Maar ik hoor ook bij de familie, eigenlijk dan. Dus..

ANNEMA

O, van de kant van de Gerlsma's? Dat wist ik niet. Aangenaam, Ant Annema, de moeder van Sjoukje.

AKKE

Van de kant van de Gerlsma's, ja. Akke. Maar niet van Folsgare. Mijn moeder wel hoor. Was een echte Folsgaarster. Maar.., nou.., ja, dus. Is nog een verassing. Voor de familie. Dus..

ANNEMA

O. Juist. Dan eh.., gaan we maar beginnen.

(De deur gaat open en de familie komt op. Meteen zet de dominee het lied in op de wijs van een bekende melodie en de kosteres gebaart de mensen mee te zingen van het papier dat ze heeft uitgedeeld.)

"O ziet deez' dag nu stralend gaan beginnen,
aan ginder goud gerande kimme.
Wie als kwartje op de wereld komt
eet straks gezellig zijn buikje rond

maar wie een dubbeltje blijft tot aan den dood
houd de pet in den hand en eet genadebrood
Zo had God dat volgens ons bedacht
of had u soms wat anders verwacht?

(Ondertussen loopt de meezingende familie langzaam naar voren. Voorop Geart Willem met zijn vrouw Sjoukje, die hun baby in haar armen houdt. Daarachter Gearts vader Willem Geart Gerlsma en zijn vrouw Froukje. Daarachter Gerben, Wimpy en twee tienerdochters (?). De familie ziet wat bevreemd naar die vrouw op de achterste rij, maar negeert haar.)

DOMINEE

Bent u de vader?

GEART

Ja, dat ben ik, Geart Willem Gerlsma. Ik ben hier om mijn zoon, Willem Geart Gerlsma te laten dopen.

DOMINEE

Neemt u dan hier plaats.

Vandaag vieren wij de komst in ons midden van een nieuwe loot aan een oude stam. De familie Gerlsma boerde hier al in de zestiende eeuw en zijn altijd een steunpilaar geweest van kerk en gemeenschap. En hoewel Gerlsma State al weer enkele jaren gelden plaats moest maken voor het nieuwe industrieterrein en Geart Willem Gerlsma, de vader van het jonge kindje, met zijn vrouw Sjoukje binnenkort zal emigreren naar Nieuw Zeeland voelen wij ons toch altijd verbonden met deze familie die zoveel betekent heeft voor Folgare.

AKKE

Juist. Dus...*(bevreemde blikken)*

DOMINEE

Een band die natuurlijk versterkt wordt doordat ook de trotse moeder van de kleine Willem Geart Gerlsma, Sjoukje Annema, een echte Foslgarster is geworden, sinds zij hier met haar moeder Ant, onze onvolprezen kosteres, in de nieuwbouw is komen wonen.

AKKE

Zo! Dat wist ik dan weer niet. *(verwijtende blikken)*

DOMINEE

Zo verbindt oud zich met nieuw en mogen wij hopen dat deze zoon van Folgare de toekomst zal helpen vorm geven, hier of waar dan ook op Gods akker. Mag ik de ouders van de dopeling nu vragen om naar voren te komen en ook de peetvader en peetmoeder.

(Akke staat op, maar gaat weer zitten als, na de ouders, Wimpy Boonstra en Ant Annema naar voren komen.)

Willem Geart Gerlsma. Ik doop u in de naam van de Vader, de Zoon en de Heilige Geest.

(Hij sprenkelt water over het hoofdje van de baby die prompt begint te huilen. De dominee is nauwelijks nog te verstaan en moet steeds harder praten om er boven uit te komen.)

Moge de Here God de kinderen uws vader op hun pad begeleiden, zoals Hij ook de vaders van uw vaders op hun pad begeleidden, want alle wegen leiden dan volgens sommigen naar Rome, maar er is maar één weg die naar de Vader leidt en wij zijn op aarde gekomen om die weg te gaan, die uiteindelijk dus weer naar de Vader leidt, zodat we aan het eind van dit tranendal weer bij Hem uit komen, want staat er niet geschreven 'Laat de kindertjes tot mij komen' en *(stemverheffing)* 'Wie de Vader zoekt zal eeuwig leven vinden.'

AKKE

Hoera! Leve Willem! Leve de zoon! Leve de vader. Want dankzij de zoon, heb ik de vader gevonden!

(De baby is op slag stil)

WILLEM

Alstublieft, mevrouw...

AKKE

Hij is het. Ik kan het niet langer voor me houden. Ook ik heb de vader gevonden.

(De familie staat op. Iedereen praat door elkaar.)

FROUKJE

Wat is dit voor vertoning?

SJOUKJE

Wie is die vrouw Geart?

GEART

Al sla je me dood.

WIMPY

Volslagen getikt.

GERBEN

Misschien even naar buiten?

ANNEMA

Mevrouw, zullen wij even naar buiten gaan?

AKKE

Nee, wacht, stop. Sorry, sorry. Ik kan het uitleggen. Ik ga zo mee, lieve mevrouw. Maar ik moet het zeggen, ik moet het nu zeggen. Heel even maar. Alstublieft.

ANNEMA

Wat dan?

AKKE

(plechtig) Willem Geart Gerlsma -

SJOUKJE

Zo heet ons kindje.

AKKE

Ja, maar ook ...

GEART

.. zijn opa, mijn vader.

AKKE

Willem Geart Gerlsma. Misschien kunt u beter eerst even gaan zitten.

WILLEM

Ik?

AKKE

Ja.

(Hij gaat als enige zitten. Na een pauze:)

U bent mijn vader!

(Opnieuw beginnen de staande familieleden door elkaar te praten.)

FROUKJE

Bespottelijk.

GEART

Dit geloof je toch niet?

GERBEN

Gevoel voor theater heeft ze wel.

WIMPY

Is dit een tv-programma? Waar zit de verborgen camera?

FROUKJE

Wat wil dat mens? Wat wil ze?

GEART

Dus zij zou mijn zus zijn? Of half-zus?

DOMINEE

Kunnen wij dit misschien op een ander moment... Ik heb straks nog een bruiloft.

ANNEMA

Als u nou even met mij mee komt.... *(ze wil Akke mee nemen.)*

AKKE

Nee. Ik heb 42 jaar gewacht. Nou ben ik aan de beurt. Ik laat me niet weg jagen, zoals mijn moeder. Ik kwam en ik blijf.

WILLEM
Wie is dit?

FROUKJE
Het mens is gestoord.

GERBEN
Hoe heet je dan?

AKKE
Akke de Boer.

GERBEN
En wie was je moeder?

AKKE
Foekje de Boer. Ze was een dochter van Auke de Boer. Mijn opa werkte bij uw vader, Geart Gerlsma. (*tegen publiek*) En laat zijn kleinzoon nou ook Geart heette. (*Wil de vader van de baby een hand geven.*) Dag broer!

FROUKJE
Hoe komt ze d'r bij.

AKKE
Dat heeft m'n moeder zelf verteld, mevrouw.

WILLEM
Ik ben jouw vader niet. Spijt me wel, ik heb één kind en dat staat hier.

SJOUKJE
Akke, waarom denk je dat mijn schoonvader jouw vader is?

AKKE
Dat heeft m'n moeder me verteld, vlak voor ze dood ging. Die werkte als meid bij hun z'n familie en toen heeft hij haar zwanger gemaakt. Maar ik ben helemaal niet boos op u hoor.

WILLEM
Valt dat even mee. Ik wou dat ik hetzelfde kon zeggen.

AKKE
Zijn vader en hij (*wijs naar de dominee*), nou, zijn voorganger dan, die hebben mijn moeder weggestuurd hier uit het dorp. Ik verwijt u niks hoor, want ze zullen het wel buiten u om geregeld

hebben, zei mijn moeder. Maar van uw vader en van hem, nou ja z'n voorganger dan, was het een vuile rotstreek. Want een dochter van een boerenknecht die zwanger was van de zoon van een herenboer dat kon natuurlijk niet. Dus mijn moeder moest weg. En toen moest ze mij afstaan. En toen moest ze gaan werken als poetsvrouw bij een familie in Sneek.

WILLEM

Ze verzint het gewoon. Ik ben haar vader niet.

FROUKJE

Ik geloof je, Willem.

AKKE

O, hem wel en mij niet, hè? Want hij is een Gerlsma en ik niet, hè. Nou, mooi wel. Ik kan het bewijzen.

SJOUKJE

Ze zal het toch niet allemaal verzonnen hebben?

GERBEN

Ik herinner me die Foekje wel. Ze zat een klas lager dan jij en twee klassen hoger dan ik. Er waren er wel meer van Auke de Boer die bij ons gewerkt hebben. De Boer, van de Smidstraat.

WILLEM

Dat weet ik. Maar ik heb niks met die Foekje gehad. Wat denk je nou? Zij waren hervormd. Wij gereformeerd. Dacht je dat ik met een meid het hooi indook of zo? Ze is bij ons weg gegaan toen ik net in Groningen studeerde. Ik was zo groen als gras. Ik durfde niet eens te zoenen met een meisje.

SJOUKJE

Hoe oud was u dan toen die Foekje verdween?

GEART

Sjoukje!

SJOUKJE

Ik vraag het toch gewoon.

WILLEM

Negentien.. twintig misschien. Maar wat zij zegt, dat deden wij niet in die tijd, echt niet. Zij doet alsof het leven een streekroman is. Verdomme, ik wàs het niet. Echt niet.

DOMINEE

Laten we Gods naam niet ijdel gebruiken.

AKKE

(Werpt zich aan Willems voeten en klampt zijn been vast.) Vader! Toe, ik ben niet boos, ik vergeef het u. Maar ik ben ook je kind. Zie je niet hoe veel we op elkaar lijken? Ik heb zo lang gewacht. Jij bent het, jij bent mijn pappie.

GERBEN

Dit heeft anders veel weg van een streekroman.

WIMPY

Ik herinner me die Foekje nog wel. Die had het hoog in d'r bol.

(Ondertussen probeert Willem zich los te rukken uit de tentakels van Akke, maar dat lukt niet best.)

AKKE

O, pappie! Pappie! Pappie!

(Willem valt, met Akke bovenop hem. Commotie. Dan springt Akke ineens overeind. Willem blijft doodstil liggen, Froukje geeft een gil, iedereen verstijft – tot Willem plotseling begint te ademen.)

FROUKJE

Willem, we gaan. En dat mens wil ik nooit meer zien.

(Hij wordt moeizaam overeind geholpen waarop iedereen zich naar een hoekje van het speelveld begeeft om uit te rusten en zich te verkleden. Alleen Akke, Gerben en Sjoukje blijven over. Akke is in tranen.)

AKKE

Hij wil me niet kennen. Hij wil me gewoon niet kennen. M'n moeder had me gewaarschuwd. Het zijn rotzakken, de Gerlsma's.

SJOUKJE

Ik vind het heel sneu voor je Akke, maar waardoor ben je er zo zeker van dat Willem Geart Gerlsma jouw vader is? En waarom kom je er nu pas mee?

GERBEN

Ik vrees dat het allemaal een misverstand is, meisje.

AKKE

O, ja? En dit dan?

(Ze haalt een stapeltje brieven te voorschijn en geeft ze aan Gerben.)

Allemaal liefdesbrieven, aan 'de liefste jongen van Gerlsma State'. Die heb ik gevonden toen ze dood was.

GERBEN

Maar ze zijn niet verstuurd.

AKKE

Nou en? Mijn moeder heeft het vroeger wel honderd keer verteld. Dat ze op Gerlsma State werkte als dienstmeisje. Haar vader mocht als knecht niet eens in de keuken komen. En dat één van de jongens verliefd op haar was en haar verleidde en haar zwanger maakte en dat toen hun vader, die rotzak, mét de dominee ervoor gezorgd heeft dat ze nooit meer in Folsigare terecht kon. Maar ik kom terug. Ik kom hier wonen. Dit is mijn plekje, hier hoor ik. En als alle Gerlsma's hier weg zijn dan woon ik hier nog.

SJOUKE

Waarom wou je moeder niet vertellen welke van die twee broers het was?

GERBEN

Ik was het ook niet hoor. God bewaar me.

AKKE

U was het niet. Uw broer was het.

SJOUKJE

Hoe weet je dat nou? Je moeder wou het niet zeggen.

AKKE

Eerst niet. Omdat ze kwaad was. Omdat ze haar hadden laten zitten. En ge-, ge- .. Hoe heet dat? Gedeporteerd! Maar toen ze bijna dood ging heb ik net zo lang aan haar kop gezeurd tot het eruit kwam. 'Willem Gerben heet die.' Ik moest haar beloven dat ik er niet op af zou gaan, maar ja, toe ze dood ging, hield ik het niet meer. Een mens wil toch een vader?

GERBEN

Willem Gerben? *(Hij en Sjoukje kijken elkaar aan)*

SJOUKJE

Mijn schoonvader heet Willem Geart. En mijn oom hier heet Gerben Jouke. Dus wie was het nou? Willem? Of Gerben?

AKKE

Nou ja, dan zal ik het wel niet goed gehoord hebben. Ze was al aan het reutelen. En ze had haar gebit niet meer in. Maar ze zei duidelijk Willem. Zeker weten.

GERBEN

Ik hoop maar dat Willem dit overleeft.

(Sjoukje, Gerben en Akke gaan naar de verkleedplek, waar iedereen het feestelijke doop-tenue verwisselt voor stemmige begrafenisdracht. Als eerste komt Ant Annema weer naar voren met een schaal cake, die ze aan het publiek uitdeelt terwijl ze vertelt.)

2.

ANNEMA

Niet dus. Willem Geart Gerlsma overleed een maand later. Ik heb gehoord dat hij van een keukentrapje afviel, maar volgens zijn vrouw had hij het aan het hart gekregen ..

FROUKJE

(van achteren) .. door 'dat akelige kind'!

ANNEMA

Nou, Akke vond het niet erg om akelig genoemd te worden. Haar moeder had haar geleerd wat het was om een verschoppeling te zijn. Een akelig kind was ook een kind, en dit kind was zelfs een Gerlsma, of ze het nou leuk vonden of niet. Zei ze. Maar een Gerlsma ben je niet zomaar. Met mijn dochter Sjoukje was ze nog één keer bij Willem thuis geweest, toen zijn vrouw Froukje bij haar zuster logeerde. Daar had ze hem de liefdesbrieven van Foekje voor de voeten gesmeten, als het ultieme bewijs. Het stond er allemaal in: dat hij de mooiste jongen van het dorp was, dat ze dan wel de dochter was van een boerenknecht, maar dat liefde alles overwon, dat ze daarvoor best gereformeerd wilde worden en dat ze ooit zijn kinderen zou baren.

WILLEM

(van achteren) Maar die brieven heb ik nooit ontvangen!

ANNEMA

– zei Willem.

SJOUKJE

(van achteren) Als ze echt verstuurd waren, hoe kon jij ze dan bij je moeder vinden?

ANNEMA

– had mijn dochter gevraagd. Akke vond dat maar spijkers op laag water zoeken.

SJOUKJE

En waarom had Foekje nooit contact met Willem gezocht, nadat ze zwanger was geraakt en hij in Groningen studeerde?

ANNEMA

Pienter hè, die dochter van mij. En lief ook. Maar Akke liet zich niet uit het veld slaan.

AKKE

Waarom was hij háár niet gaan opzoeken?

SJOUKJE

Misschien omdat hij niet wist dat je moeder zwanger was.

AKKE

Jaja, zo kunnen jullie alles goed praten.

ANNEMA

Toch wist Sjoukje haar schoonvader over te halen om zich te laten testen. Om Akke zekerheid te verschaffen. Willem Gerlsma stemde vooral in om aan al het gedoe een einde te maken. Dus regelde Sjoukje een afspraak bij een onderzoekscentrum, voor een bloedtest. (Want DNA had je toen nog niet.) En toen, de avond ervoor.

WILLEM

(valt achter neer) Aaarch!

ANNEMA

– was daar dus dat keukentrapje. Het zijn de kleine dingen in het leven die het 'm doen, hè?

(Ondertussen is de rest van de familie terug gekeerd, dominee voorop, met bedrukte gezichten. Alleen Willem, en Wimpy, zijn achtergebleven. Froukje, Geart en Sjoukje nemen de condoleances van de anderen in ontvangst. Ant deelt cake uit.)

FROUKJE GERLSMA

Het was een mooie dienst, dominee.

DOMINEE

Dank u. *(tegen Gerben)* U heeft mooi gesproken Gerlsma.

GERBEN

Dank u.

GEART

(ziet Akke, die zich als enige niet verkleed heeft.) Wat doe dat mens hier? Dit is alleen voor familie en daar hoor jij niet bij.

SJOUKJE

Hè Geart, moet dat nou zo?

AKKE

Het spijt me van uw man mevrouw. Willem was een lieve man en vast een hele goede vader. *(tegen Geart)* Jij hield van hem. Maar ik ook, op mijn manier.

FROUKJE

Kind, hij wàs je vader niet. Hij vond het erg dat jij zo graag een vader wilde hebben en hem niet kreeg, want hij was het niet en hij meende dat jij dat nu ook wel inzag. Daarom vraag ik je met klem om het nu te laten rusten. Ga weg uit dit dorp, de wereld is groot, vroeg of laat leven we allemaal verder zonder vader, of zonder man. Laat het rusten, alsjeblieft.

AKKE

Ja wel mevrouw, ik weet het. Willem was mijn vader niet.

GEART

Hè, hè god zij dank. Ze geeft het toe.

SJOUKJE

Hè. Maar waarom moest hij dan zonodig die test doen?

FROUKJE

Wat voor test?

AKKE

Willem Gerlsma was mijn vader niet. Want u bent het, Gerben Gerlsma.

SJOUKJE

Akke, wat zeg je nou?

GEART

O nee, daar gaan we weer.

GERBEN

En mag ik vragen hoe je daar zo bij komt?

AKKE

(overhandigd een handgeschreven papier). Hier staat het in. Zwart op wit. Ik had me gewoon vergist. Mijn moeder zij Willem Gerben en ik dacht dat het Willem Geart moest zijn, maar het is Gerben Willem Gerlsma.

GERBEN

Het is Gerben Jouke, maar goed.

ANNEMA

Blijft lastig hè, die dubbele namen.

SJOUKJE

Wat is het?

GERBEN

Een gedicht.

AKKE

En van wie is dat handschrift? Nou van wie?

GERBEN

Van mij, zo te zien.

AKKE

Alsjeblieft, wat heb ik gezegd? Ik heb van Sjoukje gehoord dat u dichter was. Dus het klopt als een bus.

GEART

Dat zal ze dan wel ergens gejat hebben.

SJOUKJE

Akke, hoe kom je hier aan? Wat is het? Waarom bewijst dat papier dat oom Gerben jouw vader is?

AKKE

Ik heb gisteravond nog eens gezocht in de spullen van mijn moeder en toen vond ik dit. Een gedicht over hoeveel hij van d'r hield en mijn moeder had het van hem. Kijk maar, zijn naam staat er onder: Gerben Gerlsma. En er staat nog een jaartal bij ook. Het klopt als een zwerende vinger.

GEART

En toen las ze dat gedichtje en toen werd ze zwanger. Hupakee.

AKKE

Hij heeft het toch geschreven? Waarom heeft hij dat dan verzwegen? Dat-ie verliefd was op me moeder.

FROUKJE

Wat staat er in Gerben?

AKKE

Waarom heb je het gedaan, papa?

GERBEN

Zal ik het eerst even voorlezen?

AKKE

Graag, want ik kon voor de helft geen wijs worden uit al die hanenpoten en doorhalingen.

GERBEN

Zo onbeschaamd Foekje als jij het deed
je tong liet glijden langs donkere lippen
je staart het zonlicht streek en sterren
kauwend vouwde je hals zich om de mijne

je nam mij op in je ogen van vruchtbaarheid
in je pupillen reisde ik de evenaar om
en je ogen spiegelde het gras van de wei
ik was de bruidegom jij de bruid

AKKE

Nou? Nou? Wat heb ik gezegd?

SJOUKJE

Dit is wel vreemd ja.

FROUKJE

Hoe kan dit nou Gerben?

GEART

Maar dit bewijst toch niks?

GERBEN

Dit gedicht is van mij, ik herken het.

AKKE

Aha!

GERBEN

Ik heb het geschreven toen ik een jaar of twintig was. En ik ben het al zo'n veertig jaar kwijt. Het is misschien pijnlijk om te zeggen, maar het is net alsof ik een kind heb teruggevonden dat verloren was.

AKKE

Zie je wel! Papa! Papa, ik vergeef het je! *(ze gooit zich in zijn armen)*

GEART

Daar gaan we weer.

GERBEN

Ik ben alleen bang Akke, dat jij dat kind niet bent, want ik ben net zo min jouw vader als mijn broer Willem.

AKKE

Hoe kan je dat nou zeggen? Vuile leugenaar! Het staat er toch zwart op wit? 'Foekje'. Waarom ontkennen jullie altijd alles?

GERBEN

Dit is een andere Foekje.

AKKE

Een àndere Foekje? Hoeveel had je er dan, viezerik?

FROUKJE

Ik wordt nou toch ook wel nieuwsgierig, Gerben.

AKKE

Ze lullen zich er altijd weer uit, die Gerlsma's, altijd. Mijn moeder had me gewaarschuwd.

GERBEN

Foekje – de Foekje van dit gedicht – was een koe.

AKKE

Een koe? Een koe?! Zo spreek je niet over m'n moe.

WIMPY

Jullie hadden een koe ja, die heette Foekje. Dat is waar. Een echte prijskoe.

SOUKJE

En over die koe schreef u een gedicht?

GERBEN

Ik hield van koeien, net als wij allemaal.

AKKE

Toe maar, ook nog seks met dieren. Je zult maar zo'n vader hebben.

GEART

Hou jij nou eens even je mond, heel even ja?

GERBEN

Ik besepte op die leeftijd ineens dat die mooie, grote, geduldige dieren ons alles gaven wat ze hebben en dat alles wat wij ontvingen in het leven eigenlijk van hen kwam. De koe, dat was de moeder van ons hele bestaan.

SJOUKJE

(leest het over) "Kauwend vouwde je hals zich om de mijne (...) En je ogen spiegelde het gras van de wei." Ja, nou je het zegt.

AKKE

En dan noemen ze mij een fantast.

(Vanaf dit moment zakt Akke langzaam weg in verdriet.)

GERBEN

Als ik dit gedicht aan je moeder gegeven had, dan had ik het toch eerst in het net overgeschreven? Bovendien, ik was zestien, zeventien. Ze was twee jaar ouder dan ik.

SJOUKJE

Maar hoe kwam ze er dan aan?

WIMPY

Misschien gepikt van zijn werktafel. Of uit z'n prullenbak gevist.

(stilte)

ANNEMA

Mevrouw Gerlsma, er staan daar nog mensen te wachten om u te condoleren.

FROUKJE

(tegen Akke) Ik zal niet zeggen dat jij mijn man in het graf hebt gedreven, maar – . Hoewel... Nee, dat wil ik eigenlijk wèl zeggen.

GEART

Mama, toe.

FROUKJE

Ze denkt dat de hele wereld om haar draait, of niet soms. Dat zij de enige is die iemand verloren heeft.

SJOUKE

(Tegen Geart) Ga jij vast met je moeder mee. Wij komen zo.

(Geart neemt z'n moeder mee af. De dominee komt weer even terug, een koffiekkan in de hand.)

AKKE

(in tranen) Zij heeft haar man verloren. En wat heb ik? Geeneens een dooie vader. Ik heb niks om te verliezen. Het draait in deze wereld om de Gerlsma's hoor, echt niet om mij. *(ze zit bij de pakken neer.)*

DOMINEE

Wij komen allemaal uit de duisternis, meisje. En we keren er allemaal in terug. We weten niet waar we vandaan komen, waar we naar toe gaan, wie we zijn, wie God is. Maar misschien hoeven we het ook niet te weten. God weet wel wie jij bent.

AKKE

Ik geloof niet in God.

DOMINEE

Nou en? Hij gelooft wel in jou. Hij weet dat je niemands mindere bent.

AKKE

Dankjewel, dominee. *(Als de dominee weer vertrokken is.)* En toch wil ik weten waar ik vandaan kom.

SJOUKJE

Wie heeft Foekje zwanger gemaakt? Wat is er toen gebeurd?

AKKE

Het was een Gerlsma. Mijn moeder heeft dat wel honderd keer gezegd.

GERBEN

Waarom heeft ze dat dan nooit aan ons laten weten?

AKKE

Omdat jullie haar hebben weg gestuurd. Daarom.

SJOUKJE

Wat kan er nou precies gebeurd zijn?

(Ze denken na.)

WIMPY

Misschien dat ik het weet. *(iedereen kijkt verrast op.)* Maar misschien ook niet. Of niet helemaal. Of helemaal niet.

AKKE

Wie is hij?

SJOUKJE

Wimpy is de jongste zoon van tante Sytske, de oudste zus van Willem en oom Gerben. Maar tante Syske heb ik nooit gekend.

AKKE

Ook zo'n echte Gerlsma dus?

GERBEN

Hoe oud was jij toen Foekje bij ons wegging, Wimpy?

WIMPY

Veertien, vijftien. Ik zat wel eens bij haar in de keuken, als ze piepers moest schillen of het linnengoed opvouwde. En dan had ze het vaak over jullie, oom Willem en oom Gerben. Na Jezus kwamen de twee broers zo ongeveer. Ze aanbad jullie, maar dat liet ze natuurlijk nooit merken. Voor Foekje was het leven altijd elders en later. Het wachten was op de prins op het witte paard. Ik kan het natuurlijk niet bewijzen, maar ik weet wel bijna zeker dat ze dat gedicht uit uw kamer heeft gepikt.

AKKE

Dat kan niet!

WIMPY

Of gevonden. Of uit de prullenbak gevist. Ze wist alles van jullie, zelfs de maat van jullie onderbroeken. Maar die twee ooms van mij hadden niets in de gaten. Ze zaten vreselijk onder de plak, want vader was de baas en wat vader zei dat was de wil van God. God was de vader in de hemel en vader was de god op aarde. En net zoals de God in de hemel een Zoon had, zo had de god op aarde twee heilige zonen, Willem en Geart – volgens Foekje dan. Maar daar hadden jullie niks van in de gaten. Want jullie dachten alleen maar aan weggaan, waar of niet? Eigenlijk precies als Foekje. Tegen mij zei ze dan dat ze niet kon kiezen: Willem of Geart, Geart of Willem. Alsof ze wat te kiezen had. De dag voordat Willem het huis uit ging om in Groningen te gaan studeren zei ze tegen mij dat ze het hem zou vertellen. Dat ze verliefd op Willem was en hem zou helpen om te vluchten naar een nieuw bestaan. Bakvis gewauwel vond ik het, maar ja ik was een broekje van vijftien. Ze zag zich met hem al voor het altaar staan. Die avond voordat Willem het huis uit zou gaan was er dorpsfeest in het dorp, de laatste avond. Toen heb ik haar gevraagd om mee te gaan. Dan kon ze zich wat moed in drinken voor ze haar liefdesverklaring zou gaan afsteken. Ik denk dat ik haar daar wel een beetje mee gepest heb. Maar Foekje wou toch mee. Ze dacht ik neem een glaasje bier en als ik terugkom zeg ik het. Maar ze kwam die avond niet terug.

GERBEN

Wat was er dan gebeurd?

WIMPY

Dat weet ik niet precies. We gingen met ons vieren. Foekje, ik, Ate – die was toen boerenknecht bij uw vader – en een losarbeider, Kees. Die mee had geholpen met de oogst.

SJOUKJE

En toen?

WIMPY

Gewoon. Wat deed je op het dorpsfeest? Ringgooien, kletsen, dansen. Naar de meisjes kijken. En bier drinken. Voor mij was dat de eerste keer. En voor Foekje volgens mij ook.

SJOUKJE

En waren u en uw broer daar dan niet?

GERBEN

Geen sprake van. Volgens vader danste daar de duivel op tafel.

WIMPY

Ik mocht ook niet van m'n vader, maar mijn moeder liet me stiekem gaan. Ja, je wilt toch wel een keer in het jaar wat beleven. Afijn. Toen ik er een op had, was ik Foekje al kwijt. Ik heb er nog even gezien, en toen zat ze volgens mij te huilen, met Kees, in een hoekje. Maar toen Ate en ik terug wilde gaan was ze nergens te bekennen.

AKKE

En dat moet ik geloven? Volgens mij heb jij haar dronken gevoerd en heb jij haar zwanger gemaakt.

Heb jij ergens met haar in een greppel liggen vrijen, zogenaamd om haar te troosten. Wat een lamstraal. En dat moet dan een vader voorstellen...

GERBEN

Ho, ho, wacht nou even. Wist jij dat Foekje zwanger was toen ze bij ons wegging?

WIMPY

Ja.

AKKE

En dat is dan een Gerlsma.

WIMPY

Maar dat heb ik pas maanden later haar vader horen zeggen, in het dorpshuis, toen die een glaasje teveel op had. En ook dat ze toen weg moest, van dominee. Maar van Foekje zelf weet ik dat ze nooit wat tegen Willem of Gerben heeft durven zeggen. En daarom weet ik zeker dat er tussen haar en een van die twee dus nooit wat geweest is.

AKKE

Maar dus wel met jou, viezerik.

WIMPY

Ik kwam alleen thuis, met Ate. Vraag het hem. O nee, Ate is ook al dood. Als ze toen op die avond zwanger is geworden, dan is het volgens mij van die Kees.

SJOUKE

En waar woont die nu dan?

WIMPY

Geen idee. Hij was los arbeider. Nog voordat Foekje uit Folsgare verdween ging die naar Duitsland om te werken. Dat deden er toen wel meer.

AKKE

Ja, ja, schuif het die Kees maar in de schoenen. Dan ben jij d'r af. Je liegt vader, je staat gewoon te liegen.

WIMPY

Ik heb geprobeerd je te helpen door te zeggen wat ik me ervan kan herinneren. Ik dacht ik mag jou wel, maar als stank voor dank wordt ik uitgescholden. Ik had ook mijn mond kunnen houden, hoor. (af)

SJOUKJE

Hij is boos. Wimpy is nooit boos.

GERBEN

ik herinner me niks van die Kees.

AKKE

(huilt) Heb ik eindelijk een vader gevonden, is het een leugenaar en een viezerik.

ANNEMA

Moeten jullie niet even condoleren? Het is per slot een begrafenis en geen Opsporing Gemist. Of hoe heet dat? Opsporing Gezocht? Vermist. Verzocht?

(Sjoukje, Gerben en Akke gaan af. Annema deelt rijst uit.)

3.

ANNEMA

Zo, als die weg zijn kan ik jullie even inpraten voor het laatste deel. Want de tijd vliegt. We zijn nu drie maanden later. Jullie hebben ondertussen een doop gehad en een begrafenis, de twee uiteinden van het leven zeg maar. De entree en de exit. Maar het deel daartussen, dat is toch het hoogtepunt voor ons eendagsvliegen nietwaar. En wat is dat dan? Hier, krijg jij ook een handje rijst. Snap je 'm al? We gaan trouwen! Ja wij niet, maar de bruid en de bruidegom. Ik vind zo'n doop heel mooi hoor. En zo'n begrafenis ook. Dat soort momenten brengt je toch dichterbij waar het in het leven om gaat, vind je niet? Dat je komt en dat je weer gaat, in je uppie – helaas pindakaas. Maar trouwen doe je samen. Om die momenten te vieren – van het begin, het einde en het tussentje, daar is zo'n kerk toch voor gemaakt, vindt u niet? En een huwelijk, dat is toch de feestelijkste belofte van je leven. Ja, ik ben al veertig jaar met Kees – niet die Kees van net hoor, een hele andere Kees – en dan zijn de belletjes al lang uit de prik hoor. Daar draai ik niet om heen. Kees is.. de vader van Sjoukje en, wat zal ik zeggen, een beste man. Kees kan een fantastisch konijnenhok in mekaar zetten. Maar wat die konijnen doen in dat hok, daar heeft Kees geen kaas van gegeten. En dat hoort ook bij een huwelijk hoor. Kijk – de dominee is er nou nog niet, dus dan kan ik nog gauw even zeggen wat ik er van vind. Volgens mij zit het zo. Als je gaat trouwen, dan vier je een belofte. Dat je smoor bent en dat je bij mekaar wilt blijven en dat iedereen het moet weten dat jullie twee dat hebben. Dat vier je dan. Dat noemen ze dan liefde, maar het is veel meer. Het is de strik op het cadeau van het leven, het knooppunt waarin alles samenkomt. In de eerste plaats natuurlijk: seks. Daar hoeven we geen doekjes om te winden. Dat kunnen we hier toch open en bloot bespreken, nietwaar? Je kan mekaar wel opvreten en je hoopt – tegen beter weten in – dat dat altijd zo blijft. Want niemand wil alleen zijn. En iedereen wil aandacht, liefde, erkenning, warmte. En dat ook nog eens voor altijd. Ook ijdele hoop natuurlijk. Als ze samen gaan, liefde en seks, ja, dan gaat het dak eraf. Dan heb je de hemel op aarde. Maar hou dat maar eens vol, de hemel op aarde. Op den duur is dat best lastig. Want seks, dat is spanning, avontuur, ontdekken. Maar liefde heeft ook te maken met geborgenheid, bevestiging, er voor een ander willen zijn. Hou dat maar eens bij mekaar. En daarvoor dient dus die belofte. Dat je het tenminste probéert, steeds opnieuw. Ja, zo zie ik het hoor.

(Het orgel zet Mendelssohns 'Daar komt de bruid' in.)

O, daar heb je ze. Ben ik nog vergeten te vertellen wie er nou gaan trouwen. Dat zien jullie dan wel. Maar je zal er van op kijken hoor, dat kan ik je wel vertellen. Die rijst moet je pas gooien als ze getrouwd zijn hè. Op de terugweg.

(De familie Gerlsma komt weer op in feestelijke kleren, met corsages: Froukje, Gerben, Sjoukje en Geart. Ook de dominee.)

DOMINEE

Vandaag is een feestelijk dag. De dag dat twee mensen de belangrijkste belofte van hun leven doen. Een belofte die zij doen aan elkaar, maar ten overstaan van God en van de gehele gemeente. Mag ik u verzoeken om te gaan staan zodra het bruidspaar binnenkomt en dan zingen we op de bekende melodie van Mendelssohn de tekst van, even zien - Annie M.G. Schmidt 'Meisje wordt piraat, leer de spagaat of wordt desnoods verkouden, maar ga in 's hemelsnaam niet trouwen of het zal je berouwen'. Hoe komt dat briefje hierin? Mevrouw Annema?

(Het orgel begint weer.)

ANNEMA

Zal ik het bruidspaar ophalen, dominee?

(Op een teken gaat iedereen staan. De familie kijkt reikhalzend naar de ingang, maar er komt niets. De muziek stopt en we horen Akkes stem. De ruzie tussen haar en Wimpy is in de kerk nauwelijks te verstaan.)

AKKE / WIMPY

(van buiten de kerk) Nee, ik ga niet. / Dat is toch bespottelijk. / Ga maar alleen / Ik kan toch niet in m'n eentje trouwen / Ik ga niet zonder 'n vader. / Waar heb je nog een vader voor nodig, ik ben er toch? / Een bruid wordt door de vader naar het altaar geleid / Dat is toch symbolisch! / Je kan vloeken wat je wilt, ik ga niet. / Doe toch niet altijd zo eigengereid / (enz.)

GERBEN

(fluistert tegen Sjoukje) Ga jij eens kijken wat er is.

(Sjoukje gaat de kerk uit. Even later horen we ook haar, met zachte stem, bakkeleien met Akke.)

ANNEMA

(komt terug) Even geduld, alstublieft. Het komt goed. Meestal komt deze fase wat later. Maar dan hebben ze dat maar vast gehad.

FROUKJE

Ze halen zeker wat tijd in.

DOMINEE

Het komt vast goed.

GERBEN / FROUKJE / GEART / ANNEMA

Vast. Vast. Vast.

(pauze)

GEART

Even zo goed, begrijp ik er niks van. Wat ziet hij in haar? Hij had haar vader kunnen zijn.

FROUKJE

Hij wàs op een haar na haar vader.

GERBEN

Ja, net als ik. En net als jouw vader daarvoor.

GEART

Toch snap ik hem niet. En haar al helemaal niet.

ANNEMA

We willen toch allemaal een vader, Geart.

GEART

Toch niet om mee te trouwen?

ANNEMA

O jawel. Jongens trouwen het liefst met hun moeder. Meisjes met hun vader.

FROUKJE

Daar heeft Geart geen last van, hè Geart?

GERBEN

Akke is de kwaadste niet. Een grote mond en een klein hartje. Gebutst en gemangeld door het leven.

FROUKJE

Door d'r moeder zul je bedoelen.

DOMINEE

Gaat dit nog lang duren? Ik heb straks nog een doop. Mevrouw Annema?

(Annema wil de kerk uitlopen, maar dan komt Sjoukje terug.)

SJOUKJE

Ze is weg! Ze is kwaad. Ga mee Geart, we moeten haar halen.

GEART

Waarom ik? Laat haar gaan als ze niet wil.

SJOUKJE

Doe het dan voor je neef Wimpy. Hij zit te huilen in het portaal.

(Inderdaad horen we hem snikken uit de verte. Sjoukje verlaat met Geart de kerk.)

GEART

Oké, goed, goed.

ANNEMA

Misschien kunnen wij ondertussen een ander versje zingen van Annie M.G. Schmidt. Op pagina 143 staat 'Trouw nooit met een dichter, mijn dochter.'

DOMINEE

Waar komen ineens al die versjes van Annie M.G. Schmidt vandaan?

FROUKJE

Heeft ze haar echte vader nou eigenlijk nog gevonden, Gerben?

(Wimpy komt binnen, een vermomfaaide bruidegom, snuitend in een grote zakdoek. Annema slaat troostend een arm om hem heen.)

WIMPY

Kees, was het! Kees. Ik was het niet! Ik ben alleen maar de plaatsvervangende nepvader! Nou en? Nou en? Dat is dan toevallig wat ik kan.

ANNEMA

(Tegen publiek) Niet mijn Kees hoor. Zeg Wimpy, wat heb jij gedronken?

WIMPY

Een paar kruidenbittertjes maar. Omdat ik van haar hou. Van die vuurspuwende ogen. Van die woeste haren en die strakke lippen. En dan kijk ik naar haar, ik kijk, ik kijk. En dan ineens komen er krulletjes om haar lippen, de zon breekt door de wolken, en haar ogen stralen en dan wordt ik zo warm, zo warm.

FROUKJE

Net als bij z'n moeder.

WIMPY

Nou en? Maar nu is ze weg. Ze is weg. Ze komt niet meer. Mag ik even vloeken dominee?

DOMINEE

In de kerk? Ben je belazerd!

FROUKJE

Hoe zit dat nou met die Kees, Wimpy?

WIMPY

Laat oom Gerben het maar vertellen. Ik moet even huilen. *(Zijn gesnik en gesnotter begeleidt het relaas van Gerben. Dominee heeft intussen een smal boekje gevonden.)*

GERBEN

Goed dan. Wimpy heeft die Kees uiteindelijk opgespoord, die losarbeider. Hij woont nog steeds in Duitsland, ergens bij Bremerhaven. Toen heeft Sjoukje op Akke in gepraat en uiteindelijk is Wimpy met Akke in de auto daar naar toe gereden. Maar toen ze er waren wou Akke niet mee naar binnen. Net als nu zeg maar. Dus toen heeft Wimpy alleen met Kees gesproken. En die heeft toegegeven dat hij met Foekje op de bewuste avond van het dorpsfeest ergens in een greppel met haar heeft liggen vrijen. Maar hij heeft nooit geweten dat ze zwanger was. Hij was zelfs bereid om een test te doen. Moet je na gaan, de man is ondertussen ook opa. Maar daar wou Akke niets meer van weten en ze wou hem ook niet zien. Ineens hoefde ze geen vader meer.

FROUKJE

Teleurgesteld dat ze geen echte Gerlsma was.

GERBEN

Ik denk het ja. Kees was niet de ideale vader.

FROUKJE

En Foekje niet de ideale moeder.

GERBEN

Daar mogen we niet te hard over oordelen. Foekje was een fantast, die in haar eigen leugens was gaan geloven. Maar ze is door Folsgare wel verstoten. De dominee van toen had het waarschijnlijk goed bedoeld. Die wilde een ongehuwde moeder beschermen tegen de vloek van het dorp. Want zo lag dat toen. Maar Foekje moet zich een verschoppeling gevoeld hebben. Ze heeft het heel haar leven alleen moeten rooien, zonder liefde en zonder geld. Dan is het moeilijk om niet verbitterd te worden.

FROUKJE

En toen op de terugweg uit Duitsland hebben Wimpy en zij mekaar gevonden?

GERBEN

Wat daar precies gebeurd is, is een mysterie. Net als destijds met Foekje en Kees.

GEART

Sorry dat ik het zeg, hoor. Maar is het geen truc om via een achterdeur toch nog een Gerlsma te worden?

WIMPY

(Nog steeds snotterend, met een witte zakdoek.) Nou en? Nou en? Ik hou van d'r.

ANNEMA

Dat weten we toch. Ze komt heus wel terug. Is het vandaag niet, dan morgen wel.

DOMINEE

(die grinnikend in een boekje had zitten lezen)

Hoe laat is het? Ik heb nu het halve oeuvre van Annie M.G. Schmidt uit, maar ik vind dat we lang genoeg gewacht hebben. Mijn tijd is helaas niet zo onbeperkt als die van Onze Lieve Heer.

SJOUKJE

(Stormt de kerk binnen.) Wimpy, gauw. Ze komt eraan. We gaan beginnen. Is iedereen klaar?

ANNEMA

Hoe heb je dat voor elkaar gekregen?

SJOUKJE

Ik heb even een vader geregeld. Om zijn dochter weg te geven aan de bruidegom. Daar stond Akke op.

GERBEN

Een vader?

GEART

Uit Bremerhaven? Hier in Folsigare?

(Op een teken van de dominee zet het orgel de Mendelssohn trouw-muziek weer in. Akke komt de kerk binnen in trouwjurk, aan de hand van Kees Annema (eventueel de acteur die eerder Willem Gerlsma speelde). Hij is nog in werkkleding en kijkt wat schaapachtig om zich heen.)

SJOUKJE

Ja. Ze mocht de mijne even lenen. Het is een geweldige vader. En hij heet: Kees!

(Voor dominee doet Kees een stap terug en neemt Wimpy zijn plaats in. Kees voegt zich bij Ant Annema, die hem een zoen op de wang geeft.)

DOMINEE

Iemand nog bezwaren?

Zijn er mitsen of maren?

Wat u ook was van geboort'

welke toekomst er ook gloort

Als u lasten en lusten eerlijk wilt delen

samen wilt werken en samen wilt spelen

dan is God van zijn kant akkoord.

Wat is daarop uw antwóórd?

AKKE EN WIMPY

Ja, ik wil!

(Ze zoenen. Het paar gaat de kerk uit en wordt door spelers en publiek met rijst bestrooid.)

EINDE